

و سره نامہ

ولادت امام حسن عسکری علیہ السلام

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
روابط عمومی

السَّلامُ عَلَیْكُمْ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ

نمی از یم تلاش های علمی امام عسکری علیه السلام

امام حسن عسکری علیه السلام در هشتم ربیع الثانی (یا ۲۴ ربیع الاول) سال ۲۳۲ هـ. ق دیده به جهان گشود.

داشت؛ (۴) زیرا خلیفه از نفوذ و موقعیت مهم اجتماعی امام نگران بود و حضرت را ناگزیر کرده بود که هر هفته روزهای دوشنبه و پنجشنبه در دربار حاضر شود. (۵)

فعالیت های علمی امام عسکری علیه السلام

حضرت عسکری علیه السلام با وجود همه فشارها و مراقبت های بی وقفه حکومت عباسی، ی فعالیت های سیاسی، اجتماعی و علمی بسیاری را در زمینه حفظ اسلام و تشیع و مبارزه با افکار ضداسلامی و ضد شیعی انجام دادند که اهم آنها عبارتند از:

پدر آن بزرگوار امام هادی علیه السلام و مادرشان «حَدِیْثَه» از بانوان نیکوکار و دارای بینش اسلامی و پس از شهادت آن حضرت، پناهگاه و نقطه اتکای شیعیان در آن دوران بحرانی و پر اضطراب بود. (۱)

تربیت شاگردان

گرچه حضرت عسکری علیه السلام بر اثر محدودیت های شدید حکومت عباسی، موفق به گسترش دانش دامنه دار خود در سطح کل جامعه نشد، ولی در تربیت شاگردانی که هرکدام به سهم خود در نشر و گسترش معارف ناب تشیع و رفع شبهات دشمنان شیعه نقش مهم و به سزایی داشتند، موفق گردید.

مجموع عمر حضرت عسکری علیه السلام به ۲۸ سال می رسد و آن حضرت سرانجام در هشتم ربیع الاول ۲۶۰ هـ. ق به دسیسه معتمد عباسی در شهر سامرا به شهادت رسید. (۲)

سخت گیری شدید

خلفای عباسی از هرگونه اعمال فشار و محدودیت نسبت به امامان دریغ نمی کردند. این فشارها و سخت گیری ها در عصر امام جواد، امام هادی و امام عسکری علیه السلام در سامرا به اوج خود رسید.

شیخ طوسی رحمه الله تعداد شاگردان آن حضرت را بیش از صد نفر ثبت کرده است (۶) که در میان آنان چهره های برجسته ای چون: احمد بن اسحاق اشعری قمی، ابوهاشم داود بن قاسم جعفری، عبدالله بن جعفر حمیری، ابو عمرو عثمان بن سعید عمری (نائب خاص حضرت حجت)، علی بن جعفر، محمد بن حسن صفار و... به چشم می خورند. (۷)

شدت این فشارها به قدری بود که سه پیشوای بزرگ شیعه در جوانی به شهادت رسیدند: امام جواد علیه السلام در سن ۲۵ سالگی، امام هادی علیه السلام در سن ۴۱ سالگی و امام حسن عسکری علیه السلام در سن ۲۸ سالگی و این حاکی از جوّ پر اختناق آن دوره است. (۳)

ترغیب نویسندگان

حضرت عسکری علیه السلام در کنار تربیت شاگردان از تشویق نویسندگان نیز غافل نبودند؛ از جمله داود بن قاسم

در این میان، محدودیت های دوران امام عسکری علیه السلام بیش از دو پیشوای دیگر بود. علت اینکه ایشان را عسکری می نامند، این است که حضرت به دستور خلیفه عباسی در «سامراء» در محله «عسکر» سکونت اجباری

السَّلامُ عَلَیْكُمْ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ

تدوین کتب

حضرت عسکری علیه السلام علاوه بر تربیت شاگردان و تشویق نویسندگان، کتب و نامه‌های فراوانی را برای توسعه علم و دانش و هدایت و راهنمایی جامعه از خود به یادگار گذاشته‌اند که به نمونه‌هایی اشاره می‌شود:

تفسیرالقرآن که حسن بن خالد برادر محمد بن خالد آن را نقل کرده است. امروز کتابی با عنوان «تفسیرالامام العسکری علیه السلام». موجود است که عالمان رجال و حدیث بر آن نقدها دارند و آن را غیر از نوشته اصلی می‌دانند.

دو کتاب «المنقبه» که مشتمل بر بسیاری از احکام و مسائل حلال و حرام است. (۱۳) به جز اینها کتب دیگری نیز به آن حضرت منسوب است. (۱۴)

نامه‌های فراوان

در زمان امام حسن عسکری علیه السلام، تشیع در مناطق مختلف گسترش یافته و شیعیان در شهرهایی چون کوفه، بغداد، نیشابور، قم، آبه (آوه)، مدائن، خراسان، یمن، ری، آذربایجان، سامراء، جرجان و بصره متمرکز شده بودند. به دلائلی سامرا، کوفه، بغداد، قم و نیشابور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بودند. (۱۵)

حضرت برای گسترش فرهنگ تشیع نامه‌های فراوانی برای شیعیان آن شهرها از جمله شیعیان قم و آوه (۱۶)، مردم مدینه، (۱۷) و نامه‌ای به «ابن بابویه» و نامه مفصلی خطاب به «اسحاق بن اسماعیل» و شیعیان نیشابور نوشته بودند. (۱۸)

در نامه آخر، حضرت پس از توضیح در باره نقش امامت

جعفری می‌گوید: کتاب «یوم و ليله» از یونس آل یقطین را به حضرت عسکری علیه السلام عرضه داشتم. امام فرمودند: «تَصْنِيفٌ مِّنْ هَذَا؛ نوشته چه کسی است؟» گفتم: نوشته یونس است. فرمودند: «أَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ حَرْفٍ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ (۸) خداوند در مقابل هر حرف، نوری به او در روز قیامت عطا فرماید...»

البته تمام امامان شیعه بر نویسندگی و کتابت و ترغیب نویسندگان اهتمام داشتند.

حضرت صادق علیه السلام به مفضل بن عمر فرمودند: «اُكْتُبْ وَ بُثَّ عَلِمَكَ فِي إِخْوَانِكَ، فَإِنْ مِتَّ فَوَرِّثْ كُتُبَكَ بَنِيكَ، فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ هَرَجَ مَا يَأْتُسُونَ فِيهِ إِلَّا بِكُتُبِهِمْ؛ (۹) دانشت را بنویس و نشر بده! اگر از دنیا رفتی، فرزندان و وارث کتاب‌هایت می‌شوند. به حقیقت زمان هرج و مرجی فرا می‌رسد که مردم جز بر نوشته‌شان انس نمی‌گیرند [و توجه نمی‌کنند]...»

همچنین نقل شده است که برخی از آثار را خدمت حضرت عسکری علیه السلام عرضه داشتند تا در باره آنها نظر بدهند. حضرت فرمودند: «صَحِيحٌ فَأَعْمَلُوا بِهِ؛ (۱۰) صحیح است بدان عمل کنید!»

بر اثر همین تشویق‌ها بود که شانزده تن از شاگردان حضرت، دست به تألیف زدند و ثمره آن ۱۱۸ عنوان کتاب شد. از میان آنها علی بن حسن فضال ۳۶ کتاب، محمد بن حسن صفار ۳۵ کتاب، عبدالله بن جعفر حمیری ۱۹ کتاب، احمد بن ابراهیم ۷ کتاب و هارون بن مسلم ۶ کتاب دارد. (۱۱) همچنین راویانی که از آن حضرت حدیث نقل نموده‌اند، به ۱۰۶ تن می‌رسند. (۱۲)

السَّلَامُ عَلَيَّ كَمَا هِيَ لِلنَّبِيِّ

عقیده خود متزلزل شوند و به مسیحیت گرایش پیدا کنند.

حضرت فرمودند: «عالم نصرانی تکه‌ای از استخوان بدن یکی از پیامبران را همراه دارد که آن را در میان انگشتان خود گذاشته [و همان را وسیله اجابت دعای خویش قرار داده]؛ لذا باران می بارد. تو خود را فوراً به او برسان و آن استخوان را از میان انگشتان او بیرون آور! این عمل باعث پراکندگی ابرها و قطع باران می شود.» آن مرد با سرعت خود را به محل نماز مسیحیان رساند و استخوان را برداشت. ابرها پراکنده شدند و علمای مسیحی هر چه کردند، باران نبارید، لذا شرمند شدند و مسلمانان مخصوصاً شیعیان از شک و تردید بیرون آمدند. (۲۰)

به نقل دیگر، خلیفه وقت عباسی، امام عسکری علیه السلام را از حبس بیرون آورد و به بیابان برد و جریان را به او عرض کرد.

حضرت جریان استخوان را گوشزد کرد و دستور داد یکی از خادمانش استخوان را از دست عالم مسیحی بیرون آورد. او نیز چنین کرد و در نتیجه باران نیامد. آن گاه خود حضرت دست به دعا برداشت و باران شدیدی شروع به باریدن کرد. (۲۱)

مردی از امام یازدهم سؤال کرد که چرا سهم الارث مردان دو برابر سهم الارث زنان است؟ مگر زن بیچاره چه گناهی دارد؟ حضرت عسکری علیه السلام فرمودند: برای اینکه نفقه (و خرج) به عهده مرد بیشتر از زن است؛ مرد در جهاد و جبهه شرکت می کند، هزینه زندگی خانواده اش را باید تأمین کند، در قتل و جرح خطایی پرداخت دیه بر «عاقله» یعنی مردان فامیل واجب است، ولی زن از تمام این هزینه‌ها معاف است...» (۲۲)

در هدایت امت اسلامی و تشریح ضرورت و اهمیت پیروی از امامان و هشدار از سرپیچی از فرمان امام نوشته‌اند: «ای اسحاق! تو فرستاده من نزد ابراهیم بن عبده هستی تا او به آنچه که من در نامه‌ای که توسط محمد موسی نیشابوری فرستاده‌ام عمل کند. تو و همه کسانی که در شهر تو هستند، موظفید بر اساس نامه مزبور عمل کنید...» (۱۹)

حل شبهات

یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های علمی حضرت عسکری علیه السلام شبهه‌زدایی بود که در این زمینه به برخی نمونه‌ها اشاره می‌شود:

در دورانی که امام عسکری علیه السلام در زندان بودند، یک سال بر اثر خشکسالی قحطی شدیدی به وجود آمد. علمای اسلام مردم را جمع کردند و برای برگزاری نماز استسقاء (طلب باران) به بیابان بردند و نماز خواندند.

این قضیه چندین بار تکرار شد و اثری از باران دیده نشد؛ اما علمای نصارا وقتی با مسیحیان نماز استسقاء خواندند، باران آمد و چندین بار این قضیه تکرار شد.

این موضوع باعث سرشکستگی و آبروریزی مسلمین شد. یکی از شیعیان به هر نحوی بود، خود را به زندان رساند و عرض کرد:

علمای اسلام سه روز برای نماز باران به بیابان رفتند و نماز خواندند و بارانی نیامد، ولی علمای نصرانی هر بار که نماز خواندند، باران بارید. اگر امروز هم به دعای آنها باران بیارد، ترس آن است که مسلمانان و شیعیان در

السَّلَامُ عَلَيَّ كَمَا أَهْلُ الْبَيْتِ فِيهِ

مقابله با انحرافات و تحریفات

خود معانی ای غیر از آنچه شما حدس می‌زنید، اراده کرده باشد؟» او در پاسخ خواهد گفت: «بلی! ممکن است چنین منظوری داشته باشد.» بگو: «شما چه می‌دانید؟ شاید گوینده قرآن معانی دیگری غیر از آنچه شما حدس می‌زنید، اراده کرده باشد و شما الفاظ او را در غیر معنای خود به کار برده باشید. او آدم باهوشی است، طرح این نکته کافی است که او را متوجه اشتباه خود کند.»

از دیگر فعالیت‌های علمی و فرهنگی امام عسکری علیه السلام برخورد با بدعت‌ها، تحریفات و انحرافات بود که در جامعه پیش می‌آمد؛ مخصوصاً اگر این انحرافات از اهل قلم و دانشمندان و علما سر می‌زد، حضرت نسبت به آن خیلی حساس بودند.

نمونه‌ای دیگر:

شاگرد به حضور استاد رسید و طبق دستور امام رفتار کرد تا آنکه زمینه برای طرح مطلب مساعد گردید.

«اسحاق کندی» که از فلاسفه اسلام و عرب به شمار می‌رفت و در عراق اقامت داشت، کتابی تألیف کرد به نام «تناقض‌های قرآن». او مدت‌های زیادی در منزل نشست و گوشه‌نشینی اختیار کرد و خود را به نگارش آن کتاب مشغول ساخت. روزی یکی از شاگردان او به محضر امام عسکری علیه السلام شرفیاب شد.

سپس سؤال امام را مطرح کرد و جواب پیش‌بینی شده را گرفت. استاد که می‌دانست شاگرد او چنین سؤالی در حد اندیشه شاگردش نیست، به او گفت: «تو را قسم می‌دهم که حقیقت را به من بگویی، چنین سؤالی از کجا به فکر تو خطور کرد؟» شاگرد گفت: «چه ایرادی دارد که چنین سؤالی به ذهن من خطور کرده باشد؟»

هنگامی که چشم حضرت به او افتاد، فرمودند: «آیا در میان شما مرد رشیدی وجود ندارد که گفته‌های استادان «کندی» را پاسخ گوید؟» شاگرد عرض کرد: «ما همگی از شاگردان او هستیم و نمی‌توانیم به اشتباه استاد خود اعتراض کنیم.»

استادگفت: «نه! هنوز زود است که تو به چنین مسائلی رسیده باشی. به من بگو این سؤال را از کجا یاد گرفته‌ای؟»

شاگرد گفت: «حقیقت این است که «ابو محمد» مرا با این سؤال آشنا کرد.» استاد گفت: «چنین سؤالی‌هایی تنها زبینه این خاندان است.» آن‌گاه دستور داد آتشی را برافروختند و آنچه را که درباره «تناقض‌های قرآن» نوشته بود، سوزاند. (۲۳)

امام فرمودند: «اگر مطالبی به شما تلقین و تفهیم شود، می‌توانید آن را برای استاد خود نقل کنید؟» شاگرد گفت: «آری!» حضرت فرمودند: «بعد از برگشتن نزد استاد با او به گرمی و محبت برخورد و سعی کن با او انس و الفت پیدا کنی.»

پی‌نوشت‌ها:

۱. انوار البهیة، شیخ عباس قمی، ص ۱۵۱
۲. الارشاد، شیخ مفید، قم، مکتبه بصیرتی، ص ۳۴۵

سپس به او بگو مسئله‌ای برای من پیش آمده است که غیر از شما کسی شایستگی پاسخ دادن به آن را ندارد و آن این است که آیا ممکن است گوینده قرآن از گفتار

السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ

۳. سیره پیشوایان، مهدی پیشوایی، مؤسسه امام صادق علیه السلام، ص ۶۲۱
۴. ر. ک: علل الشرایع، صدوق، قم، مکتبه الطباطبائی، ج ۱، ص ۱۷۶ و ۲۳۰
۵. بحارالانوار، مکتبه الاسلامیه، ج ۵، ص ۲۵۱؛ دلائل الامامه، جریر طبری، قم،
۶. رجال، شیخ طوسی، چاپ نجف، المکتبه الحیدریه، ۱۳۸۱ هـ. ق، ص ۴۲۷
۷. سیره پیشوایان، مهدی پیشوایی، ص ۶۲۷
۸. بحار الانوار، بیروت، ج ۲، ص ۱۵۰، ح ۲۵؛
۹. بحارالانوار، ج ۲، ص ۱۵۰، ح ۲۷
۱۰. فلاح السائل، سید ابن طاووس، قم، دفتر تبلیغات، ص ۱۸۳
۱۱. آشنایی با متون حدیث، مهریزی، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی، چاپ اول، ص ۷۷
۱۲. ر. ک: الذریعه الی تصانیف الشیعه، ج ۴، صص ۲۸۳-۲۹۷؛ آشنایی با متون حدیث، مهریزی، ص ۷۷
۱۳. الذریعه الی تصانیف الشیعه، ج ۳، ص ۱۴۹
۱۴. تدوین السنه، سید محمد رضا حسینی، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۱۸ هـ. ق، ص ۱۸۵
۱۵. حیاه الامام العسکری، محمد جواد طبسی، قم، ص ۲۲۳؛ سیره پیشوایان، ص ۶۳۲
۱۶. معادن الحکمه فی مکاتب الائمه، فیض کاشانی، ص ۲۶۴
۱۷. بحارالانوار، ج ۵، ص ۳۱۷
۱۸. همان.
۱۹. اختیار معرفه الرجال، شیخ طوسی، دانشگاه مشهد، ص ۵۷۵؛ بحارالانوار، ج ۵، ص ۲۱۹
۲۰. داستانهای صاحب‌دلان، محمدی اشتهاردی، ج ۱-۲، صص ۱۱۹-۱۲۰
۲۱. بحارالانوار، ج ۵، ص ۳۷۰؛ فصول المهمه، ابن صباغ مالکی، چاپ قدیم، ص ۳۰۴
۲۲. مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب، ج ۴، ص ۴۳۷؛
۲۳. مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب، ج ۴، ص ۴۲۴؛ سیره پیشوایان، ص ۶۲۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ